

Kanalas István

**EMLÉKEK, SZOKÁSOK
SZŐREGEN**

KANALAS ISTVÁN

***Emlékek, szokások
Szőregen***

***Szerkesztette, előszóval ellátta
PÉTER LÁSZLÓ***

**SZEGED-SZŐREG
2014**

A kötet megjelenését támogatta:

Dr. Majzik István

Móra Ferenc Múzeum, Szeged

Rózsavölgyi József

Szeged MJV önkormányzati képviselő

SZTE Alkalmazott Társadalomismereti Tanszék

Oral History munkacsoport

A borítót Juhász Antal fotójának fölhasználásával
Majzik Andrea készítette.

A kötetben szereplő képek forrása:

Kanalas István archívuma (43, 44), Juhász Antal – Móra
Ferenc Múzeum fotótár (21, 22, 55, 56)

ISBN 978-615-5372-18-6 (print)

ISBN 978-615-5372-19-3 (pdf)

© Belvedere Meridionale kiadó, 2014

© Kanalas István szerző, 2014

Előszó

Pista kortársam és gyerekkori barátom. Idén kilencvenéves: 1924. augusztus 13-án született Szőregen. Elemi iskoláit is itt végezte. Farkaskölyök, cserkész is volt, majd a katolikus legényegylet tagja. Kiszomboron aranykalászos tanfolyamot végzett. Mint ebben a könyvecskében maga írja, életében, tudásában és magatartásában, nagy hatással volt rá a Szegedi Egyetemi Ifjúság, az emlékezetes SZEI népfőiskolai tanfolyama 1942-ben. Azt vallja: azóta is abból él, amit e két hét alatt elsajátított.

Az elemi iskola harmadik osztályában kitűnt átlagon fölüli rajztudásával. A nyári konyhájukat rajzolta le a katlannal, a nagy fazékkal, edényekkel. Gulácsy Irén valamelyik könyvét kapta érte jutalmul.

1957-ben vetett fél hold dinnyét. Ezt őrizte. A föld mellett talált egy vadrózsabokrot, rajta egy görbebotnak valót. Ráfaragta a nevét, azután az apjáét, anyjáét, feleségéét, István és Gyuri fiáét. De csak 1978-ban tudatosult benne művészi faragó-képessége: el kezdett rendszeresen faragni. Megfaragta Ulászlónak egy tallérját. Ezután már szinte ontotta a faragványokat. A pénzek után keresztek, házakat, mindent, amire kedvet kapott. Ezernégyszáz darab körüli gyűjtemé-

nyét több meglepő kudarc után, nekem ajánlotta megvételtre. Méltányos árért az enyém lett, s ahogy ő is megtartott néhányat magának, én is, de a javát a köznek adtam: a Tömörkény István Művelődési Házban láthatják a szőregiek. Mindenki.

A szeme miatt a faragást 2007-ben abba kellett hagynia. „Nehezemre esett az abbahagyás — írta önéletrajzában. — Nagyon szép volt ez a harmincéves munka.”

Most írásaival szolgálja a közösséget.

Péter László

Szeretném, ha ezen írásomat sok-sok fiatal elolvasná.
1995. november 15.

Kanalas István

Hitoktatás

Gyerekkoromban minden iskolában, osztályban volt hittan, így már akkor megtanultuk: a templom az Isten háza, és oda mindig el kell menni, elbeszélgetni a Jézuskával, mert a Jézuska a kisgyermekeket nagyon szereti. A templomban szépen kell viselkedni, nem szabad beszélgetni.

Milyen szép is volt mind a két oldalt a padok eleje, tele volt gyerekekkel, és így megtanultuk az énekeket már kisgyermek korunkban. Minden vasárnap, ünnepnap három istentisztelet volt: reggel 8 órakor diákmise vagy kismise, csöndes mise, 10 órakor nagymise, énekös mise, hangos mise, délután pedig létánia vagy vecsörnye.

A szüleink reggelit adtak, szépen fölöltöztettek, elértek a tízórás nagymisére, és az ebéd is az asztalon volt 12 órára, mert abban az időben még mindenki mindenütt 12-kor ebédelt, nem összevissza, mint most.

Sajnos, most beszéd, nevetés is van a templomban, és még ami nagyon nem szép dolog: cigarettáznak is az Isten házában.

Szívgárda

A gyerekek, aki akart, beiratkozhatott szívgárdistának, nyolcvan százalékuk be is iratkozott, kaptuk a szép szívgárdistajelvényt, melyet a kabát hajtókájára vagy az ingre föl is tűztünk, és nagyon büszkén viseltük. Még most is megvan.

Sokat tanultunk: idős bácsiknak, néniknek köszönni kell, mert tük is mögöregszötök, és milyen jól esik majd nektök is, ha köszönnek a fiatalok.

Mindig az igazat mondjátok, nem szabad hazudni, mert tudjátok mög: a hazug embört hamarabb utoléri, mint a sánta kutyát.

A temető

Ha a családban, rokonságban, szomszédságban halott volt, minden kisgyerek ott volt. Ha a szülők sírtak, a gyerekek is sírtak, egyik jobban, mint a másik, ez igen is jó volt, mert hozzászoktattak a temetőhöz, temetéshez, megtanulták a szokásokat.

A szülők azt mondták, na, most gyerekek szépen fölöltöztök, és megyünk a temetőbe, meglátogatjuk a

nagyit vagy a dédit, és akkor így megtanulták a gyerekek, hogy a család tagjainak hol vannak a sírjai.

Mikor már fölnöttek, tudták, hogyan kell elrendezni, ha halott van a családban. Most sajnos nem tudják a gyerekek, és ha már felnöttek, akkor sem, hogyan kell a temetőben viselkedni; hol vannak a család halottjai eltemetve; a saját halottaiknál cigarettára gyűjtanak. Nemrég egy hölgy édesanyját temettük, és a hölgy alig várta, hogy a szertartásnak vége legyen, már gyújtott is rá. Nem tudják, hogy a temetőben a halottainknak kegyelettel tartozunk, csöndben vagyunk, imádkozunk.

Mindenszentek ünnepén, halottak napjának vigíliáján, estefelé tele volt a temető gyerekekkel, mert az övék volt a gyertyagyújtás, -égetés, és milyen szép is volt. Korán sötétedett, és a sok száz gyertya bevilágította a temetőt.

Elsőáldozás

Szőregen harmadik elemista korunkban volt az elsőáldozás. A hittanórákon megtanítottak bennünket, hogy most következik a gyónás, és a szülőktől is

bocsánatot kell kérni, ha ellenük vétkeztem, nem fogadtam szót, visszabeszéltem, valami rosszat tettem, nem jöttem haza a játékból mire kellett volna, hazudtam.

És már legény, nagylány korunkban is bocsánatot kértünk, mert megszoktuk, és nem szégyelljük, és micsoda megnyugvás volt, mikor a szüleink rámondták: Istennél a bocsánat; kezet kellett a szüleinkkel fogni, és így mondani.

Gyógyítás

Anyai részről a szülém gyógyította a gyerekeket, mert falun, legalábbis Szőregen az volt a szokás, nem nagyanya volt, hanem szülém, szülikém. Kis Borbálának hívták, Boris néninek. Kenyérsütögető: nagyon finom, szép kenyereket tudott sütni, hozták a lisztet: ugyan Boriskám, süssél már nekünk 2-3 darab kenyeret, és szülém sütött, nem pénzért, csak úgy.

Vallásos asszony volt, tudott szépen imádkozni, akkor még azt sem tudtuk, mi az a mandulagyulladás: torokgyík volt a neve. Jöttek az anyák a gyerekekkel, Boris, hoztam már ezt a gyereket, mert torok-

gyíkja van, nem tud nyelni, te olyan szépen tudsz imádkozni, hátha meggyógyul.

Szülém fogta a fakanalat, a kanál hátuljával lassan meghúzogatta a gyerek torkát, imádkozott rá, most már hazamehettek, elmúlik; és el is múlt, így aztán közismert, jó asszony volt.

Balázs bácsi

Szőregen több kocsmá volt. Leghíresebb a Rádó. Rádó bácsi és Lina néni volt a tulajdonos; szerbek voltak, de tisztán tudtak magyarul. Senki nem tudja, honnét került hozzájuk Balázs bácsi, senki sem tudta a teljes nevét, mindenki csak úgy ismerte, Balázs bácsi, de hogy ez vezetéknév volt vagy keresztnév, nem derült ki. Ott lakott Rádó bácsiéknál, kapott ruhát, szállást, ennivalót, azért, hogy az udvart, az utcát rendbe tartsa, meg a bevásárlást is elvégezze.

Hol Rádó bácsitól, hol a vendégektől egy-egy kis borralalót kapott, de azt mindjárt meg is itta.

Egy reggel eljött szülémhez, elővett hét darab ezüstpengőt, azt mondta a szülémnek: Tödd ē mögőrzésre, tudom, nálad jó hejjon lössz, ehhez a

hét pengőhöz csak hozhatok, de ha nőtán együnnék érte, még ha térgyön állva könyörgök, hogy add ide, akkó sē add ide, értöd?!

Szülém azt mondja: persze, hogy értöm, nē féj, nem adom oda. Ezzel elment Balázs bácsi. Aznap estefelé jön megint Balázs bácsi, azt hittük, biztos már megint hozott pénzt; á, nem. Azt mondja szülémnek:

- Te Boris, add ide neköm a hét ezüst pengőt.
- Dehogy adom, nem adom én!
- Mán pedig add ide, mert az az én pénzöm.
- Jó, persze, hogy a tē pézöd, csak tē montad, Balázs, hogy ha lētérdēs elöttem, akkó sē adjam oda, hát én nem is adom oda.
- Idehallgass, Boris, az az én pézöm, tudd mög, ha nem adod ide, ēmék, bepöröllek, oszt csendörökkel gyüvök a pénzömé...

Így aztán nem volt mit tenni, oda kellett adni neki a hét ezüst pengőt. Még aznap este meg is itta.

Roráté

Ádventban, decemberben, karácsonyig vannak a roráték; Szőregen hajnali miséknek hívtuk. Reggel 6 órakor volt. Nagyon sokszor ekkor már hó van, és micsoda gyönyörű látvány volt ilyenkor menni a misére: még sötét volt, csak a hó világított és csillogott. Mi gyerekek onnét mentünk iskolába.

Akkor még a falu szélén lévő utcákban nem volt villanyvilágítás, ezért sokan gyertyás- vagy petróleumlámpással jöttek. Ha nagy volt a hó, a férfiak törték elöl az utat a többiek előtt.

És lám-lám, kisgyerekek voltunk, mégis föl bírtunk kelni, semmi bajunk ebből nem származott, csak még frissebbek lettünk, és ha hó volt, még hógolyóztunk is.

Kurácás tej

Hogy ez a szó honnét ered, nem tudom, jártunk iskolába, tavasz volt, és jöttünk hazafelé az iskolából, igencsak tavasszal születnek a kisborjúk, akkor még minden második háznál volt tehén.

És ahol született kisborjú, ott a bácsi vagy néni kiállt az utcára, és hívta be a gyerekeket kurácás tejet inni, azt szerették, ha mentül többen vagyunk. Mert az volt a szokás, hogy az első tejet kifejték, és azzal meg lágy kenyérral kínálták meg a gyerekeket, nem bánták, ha tízen is bementünk, mert mentül többen eszünk belőle, annál bővebb lesz a tehénnek a teje, és annál egészségesebb lesz a kisborjú.

Akkor még sűrű, szinte tejfölös, túrós a tehénnek a teje, szinte még ma is érzem a finom ízét.

Kántálás

A kis Jézus születésének köszöntése: eljött a szent karácsony este, az volt a szokás, hogy ketten-hárman összefogtunk, és így mentünk kántálni, rokonokhoz, ismerősökhöz, szomszédokhoz, meg aztán az egész faluba.

Mi, magyar gyerekek a *Mennyből az angyal* kezdetű éneket énekeltük, a cigányok pedig ezt:

*Karácsonynak éjszakáján,
Jézus születése napján,
Örüljeték, örvendjete,
A kis Jézus ma született!*

Kinn az utcán, az ablak alatt kellett énekelni, nagyon ritka volt az a ház, ahol be volt zárva a kapu. Bekiabáltunk: Tetszik-ë az angyali vígasság? Ha azt a választ kaptuk, tetszik, elkezdtek az éneket. Mikor elénekeltük, amit akartunk, bekiabáltunk, hozzák ki a diót, mogyorót, mert fázik a lábunk. Dicsértessék a Jézus. Kaptunk almát, diót, mogyorót, és hát pénzt; akkoriban minden gyereknek volt kis tarisznyája, abba rakta a pontosan elosztott diót, mogyorót, almát, pénzt. Nagyon szép volt, mert mindenfelől messzi utcákból is hallatszott a *Mennyből az angyal*.

Újévköszöntés

Újév napjának reggelén elindultunk újévet köszönteni. Ekkor már inkább pénzt adtak. Mikor újév után mentünk az iskolába, dicsekedtünk, én ennyit kaptam, a másik még többet kapott. Az volt a szokás, be kellett menni a szobába, és ott mondani el a verset. Az újévi köszöntő így hangzott:

*Az új év, az új év áldást hozzon rátok,
mint egy dalos madár szálljon be hozzátok,
szóljon be örömmel, édes boldogsággal,
minden nap viruló, illatos rózsával.*

*Áldjon Isten füvet, fát, tele pincét, kamrát,
ennek a gazdának
ebben az új évben.
Dicsértessék a Jézus.*

Egyszer mi is, Szeles Sanyi unokabátyámmal, ketten mentünk újévet köszönteni. Bementünk Váradi Mátyás bácsiékhoz is, elmondtuk a mondókákat, és vártuk a pénzt. Egyszer aztán Róza néni azt mondja:

— Mönjetök, gyerökök, nincs aprópézöm, csak ezüst ötpengősöm van.

El is mentünk. Összeszámoltuk a pénzünket, hát már a kettőnk pénze több is volt, mint öt pengő! Visszamentünk, beállítottunk:

— Roza néni, mán fő tudjuk váltani azt az ötpengőst! Ugyan meglepte őket a bátorságunk, de hát mit tehettek, fölváltottuk az ötpengőst, és abból aztán adtak egy pár fillért nekünk is.

Ódorics-gáborics

Az aprószentek napja karácsony és újév között van. A Bibliában olvassuk: Heródes király leölette a kisgyerekeket, mert a kis Jézust is le akarta ölni. 144 ezren voltak. Szőregen az volt a szokás, kis csomó

vesszőt összekötöttünk, és ezzel kellett kislányokat megvesszőzni, persze csak képletesen, és közben azt mondani:

Ódorics-gáborics, hányan vannak az aprószentök?

A lány pedig, ha tudta, gyorsan rámondta, hogy száznegyvennégy ezren, de ha nem tudta, addig kellett ütni, míg valaki meg nem súgta neki. Ezért nem kellett adni semmit. Hogy mit jelent az *Ódorics-gáborics*, azt nem tudom.¹

Körösztvetés kenyérre

Régen a mindennapi kenyérnek nagy becsülete volt. A szüleink, nagyszüleink a falukban mindenütt vagy legalább 90%-ban házilag sütötték a kenyeret. Minden házban volt banyakemence, az alja téglával vagy cseréppel kirakva, és azon sült a finom házikenyér. Ha volt a családban gyerek, amennyi volt, annyi cipót sütöttek külön, és akkor még kenyértésztából sült a finom lángos, ropogósra, és még melegen bekenték kacsá-, liba- vagy disznózsírral. Hogy az milyen finom volt!

¹ Bálint Sándor: Szegedi szótár. Bp., 1957. 77.

Mikor a kenyeret kivették a kemencéből, tiszta vízzel megmosdatták. Ahogy a meleg kenyeret hideg vízzel megmosdatták, csodálatos pirosposzsgás lett.

Azután jött a kenyérmegszegés. Mindig a családfő, az apa szegte meg a kenyeret, mindig a kenyér alját a folyó felé fordította, nagy késsel keresztet vetett rá, és úgy szegte meg. Ha véletlenül leejtettük a kenyeret, ránk szóltak, addig nem szabad belőle enni, még meg nem csókolod.

Nem úgy, mint manapság, úton-útfélen lehet találni kiflit, zsömlét, kenyeret, még szalámival, vajjal borítottat is, sőt, még láttam már azt is, amikor a gyerekek rugdossák.

Sapkaviselet

Olyan furcsa manapság ránézni a fordított sapkájú fiatalokra, szinte odagondolja az ember az arcukat, amerre a sapka ellenzője van. Megesett régen is, hogy valaki véletlenül fordítva tette föl a kalapját vagy sapkáját, de már az első, aki meglátta, rászólt, mi az, neked fordítva van az eszed? Igazítsd meg, ha nem akarod, hogy hátul legyen az eszed!

Cserebogárszödés

Eljött a tavasz, mikor a búzák már kb. 20 centisek voltak, szép idő volt, estefelé sok gyerek, lány, kimentünk a búzatáblába, mert mindig csak estefelé szálldogáltak a cserebogarak, és azokat fogdostuk, de csak úgy játékból. Mi a tyúkoknak adtuk oda, mert szerették. Voltak persze szegényebb gyerekek, azok pedig befőttes üvegekbe szedték, mert a patikában megvették pénzért, gyógyszernek. Nóta is volt róla: *Cserebogár, sárga cserebogár, mondd meg nékem, mikor jön el a nyár.*

Találtam egy ezüstérmet

Az udvarunk végében volt egy nagy bodzabokor, de már nagyon terjedt. A bodzának sárgásfehér nagy virága van, és fekete bogyójából nagyon finom üdítőitalt lehet készíteni, a bogyóból pedig pálinkát is szoktak főzni. Egyszer azt mondta az apám: ott az udvar végibe az a bodzabokor, szödjél ki belüle, mer' a takarmánynak köll a hely. Én aztán fogtam az ásót, lapátot, elkezdtem szedni ki; ahogy lenyomtam az ásót, mintha valaminek nekiütközött volna. Óvatosan kiemeltem, hát egy szép nagy ezüstérem, de az

írás nem magyarul volt rajta, nem tudtuk elolvasni, azt mondta anyám, bevisszük Szegedre, valamelyik ékszerészhez, megpróbáljuk, hátha megveszi, úgyis köllene ennek a gyeröknek mán egy magasnyakú korcsolyapulóver, később már garbónak hívták. Be is vittük, ahogy az ékszerész úr meglátta, azt mondta, hű ez egy szép érem, és el is olvasta, mert ő tudott németül, az volt ráírva: A gyakorlat teszi az embert mesterré. Azt mondta, nézze, asszonyom, én nem csapom be, adok érte egy Horthy-ezüstpengőt. Nagy pénz volt akkor, nagyon megörültünk neki, mert amikor mentünk befelé, persze gyalog, akkor még azt hittük, hogy majd kinevetnek bennünket. És akkor elmentünk, pontosan öt pengőért kaptunk egy sötétkék korcsolyapulóvert.

Találtam négy ezüstpengőt

A szomszéd ház hátuljánál játszadoztam, és találtam két darab ezüst Máriás kétpengőt. Spekuláltam, hogyan kerülhetett oda, hisz nekünk nincs annyi pénzünk, hogy szétszórjuk. Azután később csak rájöttem. A szomszédban lakott H. M., nálam három évvel idősebb, ő már legénykedett, és valahonnét szerezte a kétpengősöket, és a tetőcserép alá, a ho-

rogfára tette. A verebek lelökdöshették, és átcsúszott hozzánk. Nem mertem a szüleimnek megmondani, hol találtam, és így azt mondta apám, hát akkor fi-am, holnap bemegyünk Szegedre és veszünk neked egy szép, meleg, barna bársonykabátot, amit kocsira is tudsz használni, ha megyünk dolgozni. Úgy is lett, másnap bementünk, és vettünk egy szép bársony kabátot.

Este azt mondta apám, reggel korán megyünk, hazahozzuk a kukoricaszárat. Megyünk kifelé, korán indultunk, mert 13 kilométerre volt a Rábé-dűlő, a hármás (magyar-román-jugoszláv) határnál, ott volt a szár, amit hozni kellett. Mikor már 4-5 kilométerre lehattünk Szőregtől, meleg volt, levettem a bársonykabátot, szépen összehajtogattam, és alám tettem. Igen ám, de fészkelődtem az ülésen, valahogy lelöktem a kabátot, nem vettem észre, amikor észrevettem, mondom apámnak, ő gyorsan vissza is fordult, és majdnem hazáig kerestük a kabátot, de bizony nem lett meg. Apám csak annyit mondott úgy félhangosan: Hát ebül gyüött, kutyául mönt.

Zsákmadzag, kócmadzag

Az 1930-as évek elején nagy gazdasági válságban éltünk, bizony nagyon kevés pénzük volt az embereknek, a kenyérgabonát, búzát azért mindenki megtermelte magának. Egy reggel apám azt mondta, viszünk a malomba búzát őrleni, tē is ēgyüssz, osztán ha azt látod, a Tolnay úr el van foglalva, akkor szedjél össze lēnn a szemétbül ēgy pár kócmadzagot, mer' nincs odahaza, oszt ha köll, lössz mivel bekötni a zsákot, vagy amire köll.

Úgy is lett. Amikor a darálós el volt foglalva, szedtem madzagot. Igen ám, de valamiért egyszer hátra nézett, és meglátott, odajött, és azt mondta: azokat a madzagokat azonnal akaszd föl arra a szögre a falon! Így nem sikerült a madzagszedés. Tehát még az a kócmadzag is ekkora úr volt, nem úgy, mint manapság: mindenütt ezt az erős műanyag zsinórt lehet találni, pedig ez nagyon drága, még sincs becsülete.

Mezítláb március 15-én

Március 15-én mindig az iskolások tartották az ünnepeket a tanítók rendezésében. Sokszor már jó

idő volt, igaz, nem is sok pénz jutott cipőkre, és emlékszem, mezítláb mentünk az ünnepségre. Olyanok is voltak, akiknek még több pénzük volt, azok is mezítláb jöttek, még volt úgy, hogy akik a *Talpra magyart* szavalták, azok is mezítláb voltak. Sem a tanítók, sem a szülők nem szóltak ezért meg senkit, így volt természetes.

Madárláttá kenyér

Ha előző évben rossz volt a búzatermés, még kenyérből is kevés volt. Kisgyerek voltam, apám kint dolgozott a földben, amikor hazajött az anyám, megkérdezte, ugyan hoztál-e haza egy kis kenyeret, mert akkor talán elég lesz mára a kenyér. Apám azt felelte: hoztam ám, mégpedig milyen finomat: madárláttá kenyeret! És kivette a tarisznyából. Amikor ettem, tényleg finomabbnak találtam, mint máskor.

Káromkodás, csúnya beszéd

Gyerekkoromban, a húszas-harmincas években alig lehetett cáromkodást vagy csúnya beszédet hallani.

A felnőttek sem, a fiúk sem, a lányok pedig egyáltalán nem beszéltek csúnyán. A fiúk próbáltak volna a kislány előtt valami csúnyát mondani, de az a kislány többet azzal a fiúval nem tárgyalt. Akkor a női – gyöngébb – nemnek, a kislányoknak nagy becsületük volt, tiszteletben voltak tartva.

Esetleg a fuvaros kocsisoktól lehetett hallani káromkodást. De állítólag a 30-as évek végén rendeletet hoztak, ha valaki meghall valakit káromkodni, vagy hogy üti a lovát, föl kell jelenteni!

Új ruha, új cipő

Ha új ruhát vagy cipőt kapott a család valamelyik tagja, először is a templomba kellett fölvennie, aztán lehetett máshova mennie benne. Vigyáztunk is a ruhánkra, cipőnkre, mert nem volt évente ruha-, cipővásárlás. Mindig a szükségesnél nagyobb cipőt, ruhát vettek a szüleink, mert az a szólás járta: nem baj, ha nagy is, majd belenő.

Szülém énekelt az udvaron

Kanalas szülém mindig énekelt, ha dolgozott, vagy csak ha az udvaron volt is. Két énekét elfelejtettem, mert ezeket most már nem énekeljük a templomban. Ezt például:

*Pádovai Szent Antal, tégödet kérünk,
hogy a mi jószágunkat tartsd mög minékiink...*

Sajnos ebből csak ennyit tudok, a másik pedig:

*Pórcinkula kis kápolnájában
háromszínű gyöngyének temploma,
aki töredelmes gyónást végez,
elnyerheti Jézus Krisztust, ámen.*

Nagyon szépen csak sajnós töredékeket tudok belőlük. Egy népi énekkutató már magnókazettára vette.

Pétró

Kanalas szülém született 1867-ben, meghalt 1951-ben. Nem tudta követni a technika gyors fejlődését, de az 1930-as évek utolján beköttette a villanyt. Lát-

ta, amint a csöveket rakják be a falba. Az áramról fogalma sem volt, mindig gyertyával és petróleumlámpával világított.

A nagyszüleink abban az időben úgy hívták a petróleumot, hogy *pëtró*. Amikor kész lett a beszerelés, a mester becsavarta az égőket, fölkapcsolta őket és világítottak, szülém odament a mesterhez, és megkérdezte: Ugyan fiam, mondd mán mög neköm, hun öntötték bele a pëtrót a csüvekbe? Azután elárulta nekünk, hogy alig várta, kész legyen, és majd ő meglesi, hun öntötték bele a pëtrót.

Pénteki böjtök

Minden pénteken megtartottuk a böjtöt, tehát húst nem ettünk, még akkor sem, ha nehéz munkát végeztünk. Kijártunk a határba, a földekre dolgozni, pénteken akkor is tejet, túrót összetörve piros törött paprikával, sült tököt, lekvárt vagy kristálycukrot vittünk, megvizeztük a szelet kenyeret, megszórtuk cukorral, és nagyon is finom volt. És kibírtuk, sőt, annál egészségesebbek voltunk, mert a gyomornak is szüksége van egy kis pihenésre, nem mindig lehet terhelni nehéz ennivalókkal.

Farkaskölyök voltam

A szívgyárdistaság után beléptünk farkaskölyöknek. Már ott megtanultuk:

Ne bántsd a fát, mert ő is érez, gyöngéden nyúlj a leveléhez, ágát ne törd, lombját ne tépd. Sajnos, már csak ennyit tudok belőle. Mikor már legénykedtünk, cserkészek lettünk. Nagyon sok szépet és jót tanultunk farkaskölyök és cserkész korunkban. Például a cserkésztörvényben benne van: *a cserkész, ahol tud, segít*. Minden cserkésznek minden nap egy jó tettet be kellett írni a cserkésznaplójába. Ez lehetett bármi; lehetett, ha egy idős bácsitól, nénitől elvettük a vizes kannát, és segítettünk hazavinni, vagy a szüleinknek szó nélkül vinni be tűzrevalót. Ezeket a jó tetteket minden nap be kellett írni; nemigen volt cserkész, aki csalt volna.

A KALOT

Farkaskölyök és cserkész éveink után beiratkoztunk a KALOT-ba, a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testületének szőregi szervezetébe. Itt mindent, de mindent megtanultunk, ami illendő,

szép, jó: kulturált magatartást és amire az életben szükség lehet.

A szőregi vezetőség 1942-ben engem is betanácsolt a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetem ifjúságának, a SZEI-nek kéthetes, bentlakásos vezetőképző népfőiskolájára. Tanultunk vallástant, gazdaságtant, szépművészetet, népművészetet, kereskedelmet, meteorológiát, társalgást, jószágtenyésztést, kertészetet, illemtant, történelmet, hazaszeretetet. Nagyon szoros volt a foglalkozás, reggel fél 8-tól 12-ig, fél 2-től 4-ig úgy, hogy annyi mindent megtanultam, többet, sokkal többet, mint a hat általános iskolában. A mai napig ebből élek.

Egyenes lépés

Már cserkészletben és a KALOT-ban is azt tanultam, úgy lépünk: a lábfej mindig előre álljon, se kifelé, se befelé, és a gerincünk, a járásunk egyenes tartású legyen. Mindig a sarkunkra lépünk; aki így megy, általában tisztességes, becsületes, gerinces ember.

Ezt az életem folyamán megfigyeltem, és bebizonyosodva láttam. Én eléggé görbe lábúnak szület-

tem, befelé raktam a lábam fejét, de mikor megtanították, attól kezdve mindig iparkodtam egyenest lépni. Jó pár évig még erőltetnem is kellett, míg megszokta a lábam, de azóta rendesen lépek.

Ott tanultam meg azt is: a küszöbre ne lépj rá, az nem azért van, hanem lépd át. Azóta mindig átlépek. A mostani gyerekek ezeket nem tanulják, nem hallják senkitől, így bizony még a frissen festett küszöböt is letapossák.

Szemműtét

Akadt a Horthy-korszaknak jó oldala, de volt sok rossz is. A 30-as évek elején az unokatestvéreiméssel játszottunk. Ők hatan voltak testvérek, három fiú, három lány. Csináltunk nádból nyilakat, azzal lövöldöztünk. Némelyik nyílvesszőbe szöget tettünk, rádrótoztuk.

Ahogy játszottunk, az egyik lány unokatestvéremtől lehettem olyan harminc méterre, háttal voltam, azt mondja: fordulj mög; én abban a pillanatban megfordultam, de ő már akkor lőtt is; mire megfordultam, már benne volt a bal szememben a nádvessző!

Egy centiméteres szilánk maradt a szememben. Délután történt, hazamentem, de a szüleimnek nem merem megmondani. Estére már úgy fájt, hogy sírtam. Anyám meglátta, odajött: Mi van a szömöddel?

Már nem bírtam kinyitni. Apám azonnal befogott a lovas kocsiba, és bevitt a szemklinikára. Az orvos megnézte, azt mondta

— Meg kell operálni!

Apám azt felelte:

— Hát akkor tessék megoperálni, doktor úr!

Azt mondta az orvos:

— Igen, de csak ha letesz az asztalra háromszáz pengőt.

Az apám erre:

— Akkor tessék szíves megoperálni, hazamegyek a pénzért.

Ám a doktor úr azt mondta:

— Ha behozta a pénzt...

Az apám hazajött Szőregre, de itthon nem volt csak néhány pengő. Még a közeli rokonságban sem. Közel volt Beck Dezső fűszerkereskedő, nagyon jóban voltunk vele. Az apám bezörgetett az ablakon. Beck úr kinyitotta az ablakot. Az apám fölszólt:

— Beck úr, nagy baj van! Háromszáz pengő köllene kölcsön.

Beck úr megkérdezte:

— Kanalas! Mennyi búzavetésed van?

Az apám megmondta. Beck Dezső szó nélkül adott háromszáz pengőt. Az nagy pénz volt, egy nagyon jó ló ára!

Az apám behozta a pénzt a klinikára, és azonnal hozzáfogtak szemem megoperálásához. Mikor ez megtörtént, azt mondta az orvos:

— Ha a milliméter tizedrészével arrébb megy a nyíl a szembogárba, kifolyt volna a szemed.

Azóta csak homályosan látok vele.

Beck Dezsőt a Horthy-rendszer az első világháborúban szerzett érdemeiért nemzetvédelmi kereszttel tüntette ki. A fia nagy tudós, Szőreg szülötte, Beck Mihály egyetemi tanár, akadémikus.

Tiszavirágzás

Minden évben virágzik a Tisza. Most ugyan már úgy el vannak a folyók szennyezve, hogy nem mindig virágoznak, így szegény mai gyerekeknek, felnőtteknek ritkán van részük látni ezt a szépséget. Pedig még nóta is van róla:

*Temető a Tisza, mikor kivirágzik,
Egy sem él sokáig, míg olvasok százig,
Úgy vágyom a Tiszát, mikor kivirágzik...*

Többször éppen fürödni voltunk a Tiszán, amikor virágzott: a folyó medrében, lenn az iszapban a bábok, pajorok egyszerre kikelnek, följönnek a víz színére, szárnyuk nő, a víz fölött 20--30 centi vastagságban szálldogállnak, citromsárga színűek, és mint egy finom, sárga lepel, s mint a nótában, mire elszámolunk százig, már bele hullanak a vízbe élet-telenül. Nagyon csodálatos, látni kell!

Nótázás

Mikor már nagyobbak lettünk, esténként összejöttünk mielőttünk, kint az utcán, az árok partján. Kicsit iszogattunk is, és ha valamelyikünk tudott egy új nótát, mindjárt meg is tanultuk.

Sokszor éjfélig eldalolgattunk, így sok nótát is tudtunk, és jól elszórakoztunk. Szüleink sem bánták, ha így összejöttünk, tudták, hogy rosszat nem csinálunk.

Szerenád

Legénykék lettünk, már a kocsmába is eljárógattunk, lányokat is nézegettünk. Kinek a Juliska, kinek a

Mariska tetszett, 11 óra tájt, éjfél felé elmentünk szerenádozni, azaz egy pár szép magyar nótát eldalolni az ablak alatt a kislánynak.

A lányos háznál az volt a szokás, ha a kislánynak tetszett a fiú, gyertyát gyújtott az ablakban; ha nem gyúlt fény, akkor a fiú tudta, ő már ott hiába fáradozik, akkor választott másikat. Volt olyan is, hogy a lány szüleinek nem tetszett a fiú, és nem engedték a kislánynak, hogy gyertyát gyújtson.

A csendőrjárőrök miatt csak szép halkan lehetett dalolni; másként csöndháborításért bevittek az őrsre, és egy-két pofon is kinézett.

Szántás lóval

Akkor még lóval szántottunk. Egy nap annyit kellett kerülni a lovas ekével, hogy ez kitett 20 kilométert is. Ekézéssel, boronálással is sokat kellett gyalogolni.

Minden földműves sokat, nagyon sokat gyalogolt életében. Ez aztán meg is látszott rajtuk, mert sorozáskor majdnem 100%-ban benn maradtak katonának: egészségesek, szívósak voltak; ha kellett, 50

kilométerre is elgyalogoltak, és nem ment tönkre a lábuk.

Kiszomborra jártam gazdasági iskolába. Egyszer egy szombati napon átmentünk kicsit szórakozni Makóra. Végül este lekéstük az utolsó vonatot, elindultunk hárman gyalog Szőregre: fél 11-kor indultunk, és éjfélkor idehaza voltunk; ez 31 km volt.

Egy szombat reggel, ha jól emlékszem, 1932-ben, apámmal kimentünk szántani a vasútállomás mellett lévő földünkbe. Az eke mellett én voltam a lóhajtó, vagyis ostorral biztattam a lovakat, hogy egyformán húzzák az ekét. Egyszer hallom, az eke valamibe megkorcant, apám szólt a lovaknak – hóha! –, ez annyit jelentett, hogy a lovak megálltak, apám fölvetett valamit, és jó messzire elhajította, de én megfigyeltem, hova esett, mert nagyon szép sárgás-piros volt.

Ahogy hazaértünk, elszaladtam másik unokabátyámhoz, Acsai Jánoshoz, elmondtam neki a dolgot, és megegyeztünk, hogy holnap reggel lemegyünk érte, mert nagyon szép valami volt.

Így is lett. Vasárnap reggel elszaladtunk érte, titokban behoztuk mihozzánk, eldugtuk, elmentünk a kismisére, hazajöttünk, és amikor a szüleim elmen-

tek a nagymisére, 10 órakor, fogtunk egy síndarabot, kalapácsot, vésőt, hogy megnézzük, mi van benne.

Leguggoltunk, és vésővel próbáltuk kibontani. Mikor a véső elérte az ekrazitot, mert ez volt benne, fölrobbant. Szerencsére a kinyílt bronzköpeny közöttünk repült el, mi csak a szilánkokból kaptunk. Mondtam a bátyámnak, menjünk el Jónás doktorhoz, de bizony, ahogy elhagytuk a házunkat, összeestünk. A vér kispriccelt belőlünk a műútra.

A házunk csak olyan 400 mééterre esett a templomtól. A templomajtóban lépcső van. Apám és anyám éppen föllépett a lépcsőre, amikor meghallották a nagy robbanást. Apám abban a pillanatban megfordult, hazaszaladt, de akkorra már a mentőben voltunk. Apám megérezte, hogy velem történt valami.

A háború után a franciák hagyták el a nagy nyeles kézigránátot. Belőlem még tíz év múlva is jöttek ki szilánkok, még mindig látszik a helyük.

Kalapemelés, keresztvetés

A templom tetején kereszt van, a kereszt vagy feszület előtt pedig illik a kalapot megemelni és keresztet

vetni. Ezt tanulta mindenki; az útszéli kereszt előtt is meg kell emelni a kalapot.

Szép tiszteletadás ez, az idős bácsik is mélyen megemelték a kalapjukat, még kicsit meg is hajoltak hozzá, a nénikék pedig keresztvetéssel tisztelték meg a keresztet, feszületet.

A szülők tisztelete

Valamikor sokan így szólították a szüleiket: édesapám, édesanyám, még úgy is: kedves apám, kedves anyám.

Magyarok voltunk; nem azt mondtuk, hogy fater meg muter. Utcán, buszon ezt lehet hallani, meg ezeket: az öreg, az öregem, az öreglány, sőt a vénlány.

A föld szeretete

Fiatalkorunkban mindenki szerette a földet, még a városi emberek is, azok is, akik nem földműveléssel foglalkoztak. Mert akkor mindenki tudta, hogy a magyar föld adja Magyarországon mindenkinek a

mindennapi kenyeret az asztalra. A földműves társadalom szinte versenyzett egymással, hogy kinek van finomabb, puhább, jobban megmunkált földje.

Emlékszem, az én apám, de mások is lehajoltak, fölvettek egy marék földet, és azt mondták: nézd meg ezt a jó finom földet, mert ennek a picike mag-nak is úgy el kell előkészíteni a földet, hogy puha legyen, mint a bölcső a ma született kisbabának.

Kalászszedés

Apám, anyám, én sok évben arattunk együtt. Minden nap learattunk hatezer négyzetméter búzát, úgy hogy sokszor még hajnali sötétben értünk ki, és sötét volt, mikor hazaértünk. Így csinálta ezt akkoriban mindenki.

Az apám kaszált, kézi kaszával, anyám szedte föl utána sarlóval a földről, a rendről a búzát; én a kötélterigető voltam, a kötelet a búza szalmájából csináltuk, azért kellett korán menni, hogy még puha, harmatos legyen a búza szára, ne szakadjon.

Délután 4 óra tájban le volt vágva, azután bekötöttük a kévét, *fölkörösztoztük*: egy körösztozba 18 kévét raktunk kereszt alakban, tehát csak egy kévének a ka-

lászát érte föld, a többi mindig rátettük, legfelül egy kéve, az volt *a pap kévéje*. Szőregen ez volt a szokás.

Ezután következett a gereblyézés. Amit összegereblyéztünk, azt hívták *kaparéknak*, ezt is összeszedtük, bekötöttük, és odaraktuk a kereszt mellé. Ezután még következett a kalász összeszedése, ez mindig jobban a gyerekek dolga volt, és ebből az összeszedett kalászkaparékból hoztunk haza mindig pár kévét a kacsáknak, tyúkoknak.

Így lehetett szemveszteség nélkül aratni; így becsültünk meg minden szem búzát, mert tudtuk, ebből lesz a család asztalára finom kenyér.

Kutyatartás

Kutya mindig volt a háznál, és reméljük, lesz is. Én még kicsi voltam, mikor az apám kutyaházat csinált. Mikor nagyobb lettem, én vályogból, téglából, deszkából, mikor mi volt.

Ha hamis volt a kutyánk, a háza elé karót vertünk a földbe, ehhez kötöttük ki. Éjjelre elengedtük, reggel szóltunk neki, jött, odatartotta a nyakát, hogy kössük meg. Vékony láncra kötöttük, a nyakán pedig bőrszíj

volt, vagy ha olyan kutya volt, hogy senkit nem bántott, csak nem eresztette be a látogatót, éjjel-nappal szabadon lehetett.

Mindig az ételmaradékot adtuk a kutyának, macskának, de nem lehetett hallani, hogy bárhol a faluban a kutya éhen pusztult volna, vagy megfagyott volna.

Most viszont rengeteg a kutya, 2-3 egy háznál, mert nagy a kutyakultusz; nem szabad a kutyát megkötni, nem szabad kint tartani, most a kutya bent van a lakásban, ágyon, fotelban, legjobb esetben ládában. Mikor kint van, mindent megszagol, megízlel, utána a lakásban nyalja a kisgyerek arcát, száját. Ne csodálkozzunk, ha az orvos magaslati levegőre rendeli a gyereket, mert fullad; sok rejtett bajt is lehet kapni a kutyától.

Kiskacsák

Az 1930-as években, amikor nagyon szűken volt a pénz, anyám a kiskacsákat a szegedi piacon vette, mert nem keltettünk. Bement garabollyal, és vett 19 kis sárga kacsát, szépen belerakta a garabolyba, ruhával lekötötte, hazahozta, kiengedte őket, és gyönyörködtünk bennük.

Zsömleszínű kis tacsikutyánk, a Pereg, nagyon jó házőrző volt, senkit nem harapott meg, szabadon tartottuk. Egy vasárnap délután játszani voltam, este felé értem haza. Az anyám kint beszélgetett az utcán a szomszédasszonyokkal, látom, Pereg fönt ül diadalmasan a homokrakás tetején, és előtte ott vannak a kiskacsák: mind a tizenkilencet megfojtotta, és fölhordta a homokrakás tetejére.

Szóltam anyámnak, lett sírás, rívás; az apám oda volt valahol, de nemsokára hazaért, megtudta, mi történt, a Peregét nagyon elverte, az orrát beleverte a homokba, a kacsák mellett, de nem sajnáltuk.

Anyám gyűjtötte a filléreket, és vett újból kilenc kiskacsát. A Pereg többet nem bántotta az aprójószágokat. Csak akkor, ha anyám megmutatta neki, melyik tyúkot fogja meg levágásra.

Csikónevelés

Kisiskolás koromban apám vett egy olcsó, másfél éves kanca csikót. Nagyon csúnya és rühes volt, így olcsón kapta, a gazdája nem akart vele vergődni, gyógyíttatni. Ősszel vette, és egész télen petróle-

ummal tisztogatta, gyógyítgatta. Tavaszra meg is gyógyult, de csak a kopasz bőre maradt meg, azt hittük, a szőre nem is nő ki, de azután mégis szépen kinőtt, még hozzá piros pej lett belőle, és szeretett ugrálni. Elneveztük Táncosnak.

Ez a csikó azután olyan jó anya lett, hogy 18 kiscsikónak adott életet, de még milyen csikóknak! Kettőt a németek vettek meg tiszti háttas lónak, azután pároztattuk arabs ménnel, lettek szép arabs csikók, kis fej, vékony nyak.

Szerettem a csikókkal foglalkozni, csináltam az udvaron akadályt, mindig magasabbat, csalogattam őket kockacukorral, és átugrották. Egy évben született egy szép csikó, négy lába fehér, a többi része sárga, később vércsederes lett.

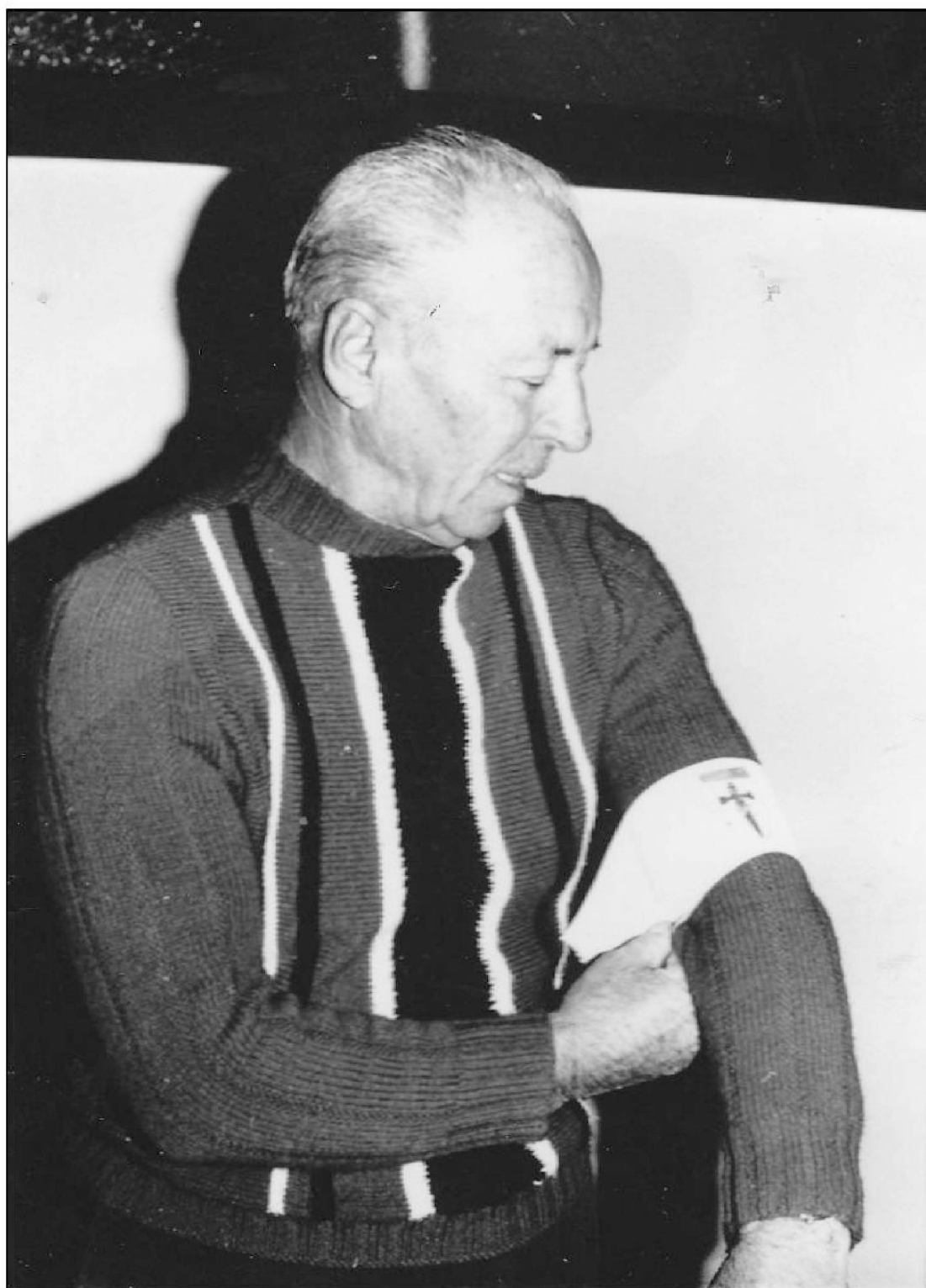
Szabad gangunk volt, piros kővel volt kirakva. Hoztam cukrot: a csikó ezt megtanulta, pár nap múlva már jött befelé a folyosóra. Mikor kis patáját letette a kőre, valami koppant, a lába úgy maradt, lehajolt, és nézte, mi az. Én a konyhában voltam, az ajtó nyitva volt, és a tenyeremen ott volt a kockacukor; félénken, lassan bejött a konyhába. Pár nappal utána már jött be a cukorért. Ezért aztán Kukta lett a neve.

1942

A család (1960). Fránkó Margit (1927-2011),
Kanalas István (*1951), Kanalás György (*1954),
Kanalas István (*1924)

Kanalas István (1990)

Farsang, nagyböjt

Húsvét előtt hét héttel kezdődik, és húsvétig tart a nagyböjt. Most már az egyház megengedi, hogy pénteken lehet zsírral főzni, ma már nem parancsolt, csak tanácsolt a pénteki megtartóztatás, valamikor zsírral sem főztünk. A nagypéntek pedig szigorú, háromszor lehet enni, de csak egyszer szabad jóllakni.

Hamvazószerdával kezdődik a nagyböjt, előtte nap van a húshagyó kedd, akkor szabad mindent és sokat enni. Kedden este van az utolsó farsangi bál, ez éjfélig tart, éjfélkor megszólal a harang, és utána húsvétig befejeződik a tánc. Kedden még ott a sok maradék sütemény, ha mi gyerekek másnap, szerdán kérjük a süteményt, mindig az volt a válasz: nincsen, mert elvitte *a Ciböre mög a Konc vajda*. Szőregen senki nem tudta megmondani honnét ered ez a két szó, mit jelent.²

Szüleink eldugták a süteményt, de hamvazószerda után következő vasárnapra már visszahozta a Ciböre mög a Konc vajda.

² Szegedi szótár, 212.

Félelem nélküli élet

Nem kellett a kapukat zárni, nemhogy nappal, még éjszakára se, később ha szülém meglátta, hogy zárjuk a kaput éjszakára, azt mondta, fiam, nē zárjátok be, mer' a vándor nem tud begyünni, vagy ha jégeső lössz, oszt valakit kinn ér az utcán, nem tud sēhova bemeneküni.

Még sok olyan kapu is volt, hogy nem is volt rajta zár, hanem csak madzag volt rajta, a nótában is benne van: *madzag a húzója...*

Akkoriban ritkán lehetett hallani, hogy valamit elloptak volna, esetleg valahonnét egy tyúkot, ha elvittek, de akkor a falvakban, közösségekben mindenki ismerte egymást, ha volt is egy pár személy, aki lopós volt, azokat mindenki figyelte, különösen a csendőrök, és ha valami elveszett, tudták, hol kell keresni. A rendes embernek nem kellett félnie a csendőröktől; a lakosság túlnyomó többsége pedig rendes, szorgalmas, munkás ember volt.

Karácsonyi alma

Most, 1996-ban is és máskor is almabőség van az országban, a termelők sokszor nem tudják eladni a termésüket, még a permetezőszer árát is alig tudják kiárulni.

Szőregen, de nagyon sok helyen másutt az országban, nem terem meg az alma, mert a talaj nem neki való. Mi mindig a szegedi piacról vettük az almát. Először a nyári csíkos alma érett be, ebből többször vettünk, azután karácsonyig nem kellett vettünk, karácsonyra viszont mindig vettünk, ha nem többet, egy kilót, mert jött a karácsony böjtje, akkor mindig, mindenütt ebédre sóban-vízben főtt bableves és mákos tészta volt, utána, hogy a család egészséges legyen egész évben, almát kellett mindenkinek fogyasztania, almát, diót, mézbe mártogatott fokhagymát.

Azért is kellett karácsony böjtjén reggel almának lennie, mert ahány lábas jószág, tehát ló, szarvasmarha volt, annyi almát beledobtunk az ásott kútba, és csak karácsony után vettük ki, és osztottuk szét a jószágok között. Mert a földműves társadalom azt tartotta, ha ebből esznek, egész évben ők is egészségesek lesznek.

Tehát egy évben csak kétszer-háromszor vettünk almát, mert nem is futotta többre. Most meg mindenütt alma van elhajigálva...

A szegedi piac

Piac mindig volt, és reméljük, ezután is lesz. 1944 előtt nagyon drága volt a városi autóbusz, csak a tehetősek engedhették meg maguknak a buszozást Szegedre. Mi lovas kocsival jártunk, de csak a vámházig, mert ha bementünk a városba, vámot is és hídpénzt is fizetni kellett. A vámnál egy személynek 2 fillért, egy ló után 4 fillért, a hídnál pedig 4 fillért kellett fizetnie; ez összesen egy személyre 10 fillér, akkor pedig nagy pénz volt. A vámház előtt voltak olyan udvarok, ahová beálltunk, kifogtuk a lovakat, odakötöttük a kocsihoz, enni kaptak, és mindezért csak 4 fillért kellett fizetnünk. Onnét gyalog mentünk be; a vállunkon, kezünkben vittük a csomagokat. A szüleink pedig sokszor Szőregről gyalog mentek be a piacra, a vállukon két tápai szatyorral balagtak az országút szélén.

Szántó Istvánné nagynéném majdnem mindennap ment a piacra. A kofák már várták. Ha jó piac volt, hazajött,

és újból megpakolva áruval ment megint vissza, tehát kétszer fordult egy nap. Ez 24 kilométer volt.

Szegeden híres volt az augusztus 5-i alsóvárosi havi búcsú; messze vidékekről jöttek. Minket is vittek a szüleink, de gyalog.

Kisefakészítés

A földműves társadalomra az 1930-as évek nagyon nehezek voltak, nem volt pénz. Még ha volt is eladó termény, nem lehetett eladni. Apám bement Szegedre, a Szent István téren volt egy nagy gabonakereskedő, ő megvette a búzát, de nem pénzt adott érte, hanem *bolettát*: ahány mázsa búzát másnap bevitünk, annyi papírt (bárcát, értékjegyet, gabonajegyet) adott, mert egy papír egy mázsa búzát ért, azaz 6 pengőt. A boletta nyomtatott papír volt, és csak az adó befizetésére lehetett fölhasználni.

Ezért mindent ki kellett találni, hogy semmiért ne kelljen pénzt adni. Eltört a lóhúzó *kisefa*³; az apám faragott akácfából, hidegen fölvasalta, mert így a bognárnak

³ *kisefa~kisafa~hámfa*: Szegedi szótár, 767.

meg a kovácsnak nem kellett fizetni. Ha elszakadt az istráng (a kocsihúzó kötél), madzaggal vagy dróttal megkötöttük. Mindent házilag oldottunk meg.

Munkabírás

Közmondás: a munka nemesíti az embert; ez így is igaz, persze e világban ezt még hallani sem szeretik.

Világéletemben szerettem dolgozni, de azt hiszem, nem magam voltam ebben az érzésben, a kétkézi munka után mindig jól érzi az ember magát, pedig nem nyolc órát dolgoztunk egy nap, hanem 10-12 órát, akkor úgy bírtuk látástól vakulásig, ami annyit jelent, virradattól sötétedésig.

Mégis bírtuk napról napra, még csak ki sem ejtettük a szánkon, hogy el vagyunk fáradva, mert a munkát szeretni kell, mindegy mit csinálunk, sőt, az elvégzett munkában lehet és kell gyönyörködni.

Sajnos, most van egy közszájon lévő mondás, ezt az embert könnyebb arrébb lökni, mint küldeni; ha már egy pár órát dolgozik, minden baj eléri. Pedig már a 19. században Festetics gróf intézője megmondta: markolj csak keveset, és azt szaporítsd; ne a földet,

hanem a munkát gyarapítsd! Tehát a munkát szeretni kell, úgy leszünk egészséges, erős, gerinces magyarok.

Kullancs

Gyerekkoromban Szőregen ketten voltunk madártojásgyűjtők, barátom, Csiszár János, már nem él, nem tudom, mi lett az ő gyűjteményével, az enyémnek egy része még most is megvan. 110-féle madártojás volt. Fészekből csak egy tojást vettünk ki.

Nagyon sok vasárnap és ünnepnap leszaladtunk ebéd után a Maros-erdőbe, elindultunk Makó felé, és azt vettük észre, nagyon kezd esteledni, de már majdnem a makói hídnál voltunk. Akkor aztán föl a töltésre, és szaladj hazafelé. Mire besötétedett, haza is értünk. Rövid klottnadrág és trikó volt csak rajtunk, és mezítláb.

De tiszták voltak ám az erdők, szép zöld fű, esetleg szederfoltok voltak, nem volt kidőlt fa egy sem, mert télen az emberek megtisztították az árteret, kivágták a száraz fákat, letört ágakat, vagy ha rossz bokrok nőttek, így télére meg volt a tüzelőjük, nem kellett pénzt adni érte.

Mikor már nagyobbak lettünk, mentünk kirándulni az erdőbe; fűvön ültünk, de soha, senkinek nem lett kullancs a testében. Nem is tudtuk, mi az a kullancs. Most tíz lépést nem lehet elmenni az erdőben, a negyven-ötven év alatt kidőlt fák miatt, de nem is ajánlatos, mert ahogy bemegy valaki az erdőbe, már meg is kapta a kullancsot. Az elkorhadt fákban rengeteg a kullancs.

A csatornák

A csatornáknak rendeltetése a fölösleges víz leeresztése a folyókba, ezért ezeknek tisztáknak kell lenniük. Valamikor olyan tiszták voltak, lehetett látni az aljukat, még a halakat is. Minden télen őszől tavaszig emberek tisztították a csatornákat ásóval, lapáttal; nem volt gép, most manapság tele vagyunk gépekkel, mégis már lassan nem lehet a csatornákhöz közel menni, olyan bűzös, tele van bokrokkal, beomolva embermagasságú gaz van bennük.

A védtöltések szerepe az, ha ne adj Isten, árvízveszély van, megvédje a falukat, városokat, az emberiséget. Ezeket is minden télen emberek megtisztították.

ták a bokroktól, beomlásoktól, féreglyukaktól, minden nyáron szépen lekaszálni a fű, kézi kaszával.

Gardimamák

Ez így történt meg Szőregen. T. B. udvarolgatott B. M-nek. Hálisútennek most is élnek, már idősen. Volt a faluban mozi, jó filmet játszottak, azt mondta a fiú a kislánynak: holnap este elviszlek a moziba, úgye eljössz? A kislány azt mondta, el, ha a szüleim elengednek. A fiú azt mondta, jó, majd holnap estefelé elmék, elkérlek. Úgy is lett, odament a fiú, és mindjárt mondta: ha elengedik M-át, szeretném elvinni moziba. Hű, meghallotta M. már 70 év körüli szüléje (nagymamája), a fiú elé állt csípőre tett kézzel:

— Hát röndbe van, de csak úgy, ha én is mék veletök!

Így aztán hármásban mentek moziba, és nem szégyellte sem a lány, sem a fiú.

Abban az időben majdnem minden faluban volt tánciskola, tánctanítás. 15-16-17 évesen kezdtünk el járni tánciskolába, fiúk-lányok. Minden lánnyal eljött vagy az anyja, nagyanja, keresztanja; ezeket gardimamának hívták; olyan nem volt, hogy a lány egyedül jött volna.

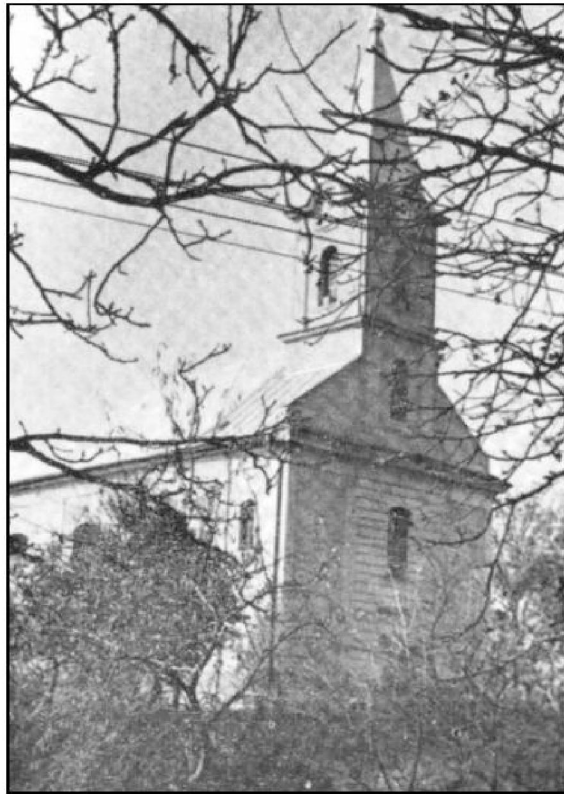
A táncterem a Tóthné vendéglőjében körül volt rakva székekkel, padokkal, ott ültek a lányok a gardimamával. Bálakban is így volt; a fiúnak oda kellett menni, meghajolni, megkérni a kislányt, hogy jöjjön el vele táncolni. Ha a gardimama intett, hogy mehet, akkor táncoltak.

A tánc végén vissza kellett kísérni a kislányt a gardimamához. Ha a fiú haza akarta kísérni a táncosát, a gardimamától kellett elkérni. Manapság 12-13 éves kislányok hajnali 2-3 órakor egyedül botorkálnak haza...

Az Isten sem egy nap alatt teremtette a világot

Ami földünk volt, az is több darabban volt a szőregi határban. Majdnem minden nap máshová kellett mennünk dolgozni. Apám nagyon nyugodt, megfontolt természetű volt. Ha ebéd után úgy láttam, ha kicsit sietünk, el tudjuk végezni a munkát, holnap már nem kell idejönnünk, másik darabba mehetünk, mondtam ezt az apámnak, ő csak ennyit felelt: Fiam, az Isten sem egy nap alatt teremtette a világot. Igaza is volt, mert a munka azért mindig el lett végezve.

A magyar (katolikus) templom

A szerb (görögkeleti) templom

Aki megázatta, meg is szárítja

Az előbbihez hasonló történet apám józan megfontoltságáról, nyugodt természetéről. Ha hazaértünk a határból, és a faluban eső volt, s mondta anyám, hogy jaj, ez vagy az megázott a kertben, vagy a kiterített ruhák megáztak, vagy hordtuk a határból a lucernaszénát haza, de nagyon borult, mondta az apámnak, hajtsuk a lovakat jobban, siessünk, mert eső lesz, apámnak a válasza csak az volt: nem baj, majd aki megáztatja, meg is szárítja. És tényleg úgy is volt, ha megázott is a széna, pár nap alatt meg is száradt.

Lucernavetés

Szőregen vetőgép akkor még csak 8-10 darab volt, így apám is, meg mások is kézzel vetették a búzát, árpát, zabot. Ezek eléggé nagyszeműek, de lucernamagot is kellett vetni, amely csak akkora, mint a gombostű feje; ez nehéz volt, nagyon érteni kellett, türelem kellett hozzá, mert csak amennyi mag a három ujjhegy közé fért, annyit szabad egyszerre fölvenni és szépen sorban szórni, mert a földön alig látszik meg.

Apám különben el tudta vetni, mint a gép, ezért sokan elhívták, hogy ő vessen lucernát, persze nem pénzért, csak úgy, barátságból. Akkor még az emberek tudtak egymással jót is cselekedni.

Az apám engem is megtanított lucernát vetni, meg is tanultam, 1996 tavaszán is vetettem, sikerült is.

Szombat délután

Gyerekkoromban szombat délután három órakor volt a *vecsörnye*. Szőregen már áttették vasárnap délutánra, de később ez is megszűnt. A szüleink a szombatihoz voltak hozzászokva, és ezért szombat délután nem dolgoztunk, meg azért sem, mert azt mondták a szüleink, dolgozhatunk egész héten eleget. Szombaton 12 órára az udvar fölsöpörve, a jószágok ellátva, a takarmány behordva az istállóba.

Szombat délután a tanyán

Néhányszor voltam egy barátommal egy szegedi tanyán. A nagybátyja élt ott. Az volt a szokás ott, hogy pénteken este befejezték a munkát: a hatalmas baromfiudvar is fölsöpörve, a takarmány környéke,

a mindenfajta jószágnak az ennivaló elkészítése készen; így várták a szombatot és a vasárnapot.

Szombat reggelre, mire a család fölkel, a gazdaasszony kisütötte a tejfölös-túrós rétest vagy bélest. Szombat délelőtt a lószerszámot megtisztogatták, mert vasárnap lovas fogaton a közeli faluba, városba mentek nagymisére. Ott valamelyik templom körüli ismerős házában beálltak az udvarba, enni adtak a lovaknak, úgy mentek a misére.

A lovak vasárnapja

A tízparancsolatból a harmadik így szól: *Megemlékezzél arról, hogy az Úr napját megszenteljed.* A heti kemény munka után kellett is a pihenés. Vasárnap beszélte meg a család az elmúlt hét munkáit és a következő hét tervét. Ha valaki vasárnap befogta a lovakat, valamit dolgozott, ha egész évben sem történt semmi baj, akkor biztosan történt baj vagy szerencsétlenség.

A hivatalokban

A parasztember nem szeretett hivatalba járni, de ha mégis hívatták, vagy valamiért csak be kellett menni, azért bátran ment, mert tudott viselkedni, és nem félt senkitől. Ahogy régi magyar filmekben láthatjuk, mielőtt bement volna, levette a kalapját, két kezébe fogta a szélét, és úgy állt annak az asztalához, aki hívta, vagy akihez ment.

Tiszta tekintet

A parasztembernek tiszta volt a tekintete és a becsülete, annyira, hogy a szemükben volt az igazság. Mint most is sok filmben lehet látni, hallani, a védőügyvéd rámutat a vádlottra, és azt mondja: Tisztelt hölgyeim és uraim, nézzenek ennek az embernek a szemébe, ezekben a szemekben benne van az ártatlanság, ez az ember nem lenne képes semmiféle bűntényre.

Ilyen volt a magyar paraszt 90 százaléka: szókimondó, ami a szívében, az a szájában, igaz és ártatlan; az ország építhetett rájuk.

Kürtszó

Szőreg belterületén van ma is a homokbánya, magaslat, mind homok. Az 1879-i szegedi nagy árvíz idején sok szegedi család ide, Szőregre menekült, a község annyira magasan terül el. Ebből a bányából vitték a homokot az újjáépülő városnak is. Ezt a homokot hordtuk lovas kocsival az udvar töltésére, építkezéshez, meszeléshez. A homok kitermelése valamikor a 1960-as években szűnt meg.

A homokbányához közel lakott Váradi Mátyás. Jól tudott kürtön játszani, és esténként, mikor minden zaj elcsitult, kiállt a bánya szélére, és nagyon szépen megszólaltatta a kürtöt.

Eljátszott sok szép nótát, indulót, és végül eljátszotta a takarodót is olyan hangosan, hogy szinte az egész faluban lehetett hallani. Mikor már este volt, szinte vártuk, mikor szólal meg a kürt.

Váradi Mátyást behívták katonának, kivitték az orosz frontra, és onnét sajnos, soha nem jött haza. Azóta nem lehet a szép kürt hangját hallani.

Válás

Még ezelőtt ötven-száz évvel is sokszor sok fiút és lányt összeboronáltak, ahogy akkor mondták. Szőre-
gen még ezelőtt ötven évvel is voltak *gügyük*: így hívták azokat az asszonyokat, akik egy pár papucsért, egy pár tyúkért összeboronálták a fiatalokat; nem baj, ha nem szeretik is egymást, majd összeszoknak.

Megesküdtek a templomban, örök hűséget fogadtak egymásnak, holtomiglan-holtodiglan, és az összeboronáltak közül is kevesen hagyták el egymást. Most pedig, ha valamelyik a másikra rosszul néz, már mást választ, nem számít, ha két-három gyerek van is, pedig ezeknek az életét teszik tönkre...

Lakodalmas cipő

1949. október 9-ére volt az esküvőnk kiírva. Jó lenne esküvőre új ruha, új cipő! Nagy nehezen annyi pénz összejött, hogy ruhát bírtunk venni, de cipőre már nem futotta. Egyik unokabátyám, Szántó Sándor, cipész volt. Régi, fekete cipőm volt, de a felső része repedezett, se talpa, se sarka . Ezt vittem el hozzá, tud-e vele valamit csinálni. Nézegette, mo-

solygott, majd azt mondta: Majd meglátod, olyan esküvői cipőt faragok belőle, szebb lesz, mint az új!

Így is lett. Mit csinált neki, nem tudom, de nagyon szép esküvői cipő lett, és még fizetnem sem kellett a csináltatásért.

Szomszédunkban lakott a Tasnádi család. Mária lányuk is ekkor ment férjhez. Esküvőjük október 16-án volt, és ide, mint szomszédot, minket is meghívtak.

Apámnak is volt egy hosszú szárú, fekete cipője, amelyet még 1923-ban saját esküvőjére vett. Nagyon tönkre volt már menve, de hát nem volt pénz, az én esküvőm elvitt minden fillért, így ebben a cipőben jött el az apám a lakodalomba.

Soha nem ivott, de föltűnően jó kedve volt, húzatta a cigányokkal a nótát. Csárdásra emlékszem, sokszor elhúzatta: *A szőregi villanypózna, jaj, de magas...* Anyám is, én is le nem vettük szemünket az apám cipőjéről. Féltünk, leszakad a lábáról, és nincs más, hogy kicserélhetné... Hála Istennek, a cipő kibírta. Harmadnap anyám elvitte az unokabátyámhoz, hátha ezzel is tud valamit csinálni. Sanyi bátyám csak forgatta a kezében, és egyszer csak szétszedte, és a kályha mellé dobta. Anyám megijedt, mi lesz

most? Az unokabátyám megnyugtatta: ne búsuljon, Piros néni, majd valamelyik nap bemegyek Szegedre a cipőgyárba, és hozok a sógornak egy pár cipőt. Hozott is. Nem tudom, sikerült-e érzékeltetnem, akkoriban mennyire nem volt pénz.

Gyüttmönt vagy

Apámék egész rokonsága 1921-ben jött át Jugoszláviából, a Torontál megyei Szajánból, Magyarországra, Szőregre. Mivel akkor még nem volt olyan népvándorlás, mint ma, a falvakban mindenki ismerte egymást, apámékat gyüttmöntnek csúfolták. Ez annyit jelentett: nem tartozik közénk.

1923-ban megnősült apám, és én 1924-ben születtem. Apám elkezdett gazdálkodni, és a 30-as évek utolján már hála Istennek mindenünk volt. Akkorra tele voltunk fiatal lovakkal, csikókkal, és volt olyan darab földünk, ha 13 kilométerre esett is a falutól, közvetlenül a hármashatár mellett.

Egy reggel oda mentünk dolgozni, és a csikókat fogtuk be a kocsiba, mert nem volt mindegy, mikor érünk ki és haza, tehát siettünk.

Láttuk: előttünk messze megy egy fogat. Apám csetintett egyet az ostorral, és Szőregtől úgy öt kilométerre utolértük. Kezdtük kerülni, vagyis megelőzni, meg is előztük, köszöntünk a gazdának, mert ismerős volt, nem messze lakott tőlünk. Nem fogadta a köszönést. L. I.-nek hívták, azért nem írom ki a nevét, mert élnek a leszármazottai, és nem akarok velük haragot.

Neki is jó lovai voltak, csak nem csikók. Egyszer csak halljuk, hogy valaki jön, utánunk nyargalva, hátranézünk, látjuk, L. I., de üti ám a lovakat... Mikor mellénk ért, odakiabált apámnak: Të még, të előzté mög, të gyüttmönt! És elkezdett mifelénk is csapkodni az ostorával. Mikor a lovaink fejéhez ért, ütötte-verte a csikóinkat. Attól féltünk, valamelyiknek kicsapja a szemét... Apám csak annyit mondott:

— Mi van evvel az embörrel, mögbolondult?

Szeles Gyula bácsi

Balázs bácsiról szólva már említettem, hogy akkortájt voltak olyan emberek, akik egyedül éltek, kocsmákban, községházán laktak. Ilyen volt Szeles Gyula

la bácsi is, ő a község házában lakott. Mindenes volt. Frass Károly főjegyző kegyelemkenyerén élt. Nem tudta senki, honnét jött, kicsoda. Az a mendemonda járta, hogy valahonnét a tengerről jött, gályarabságból szökött meg, A hatóság sem törődött vele, csak bűnt ne kövessen el.

Már akkor öregembernek ismertem meg. Rekedt volt a hangja, mackós a járása. Ha nem volt dolga, a homokbányában volt, és írt, mint kiderült, verseket, nótaszövegeket. A gyerekek csúfolták, gúnyolták, rendetlenkedtek vele, ő meg elzavarta őket, de szaladni nem bírt, csak ment utánuk, állítólag véres kést is láttak a kezében, de ez nem volt igaz, szerette a gyerekeket, jó szívű és jó lelkű ember volt.

Szőregen jellemző családnév a Szeles; ő ezeket rokonoknak tartotta, írogatott verseket nekik, meg aztán ha kisgyerek, kislányok szépen köszöntek, hogy *dícsértessék a Jézus*, ők is kaptak Gyula bácsitól verset. Sógornőmnek, Ecseki Juliannának, az akkor tízéves szőke kislánynak is írt verset.⁴

⁴ Az én nénémnek is írt verset, ajándékozott dedikációjával nótáskönyvet, P.L.

Tartalom

Előszó	3
Hitoktatás	6
Szívgárda.....	7
A temető	7
Elsőáldozás.....	8
Gyógyítás	9
Balázs bácsi.....	10
Roráté	12
Kurácás tej.....	12
Kántálás.....	13
Újévköszöntés	14
Ódorics-gáborics	15
Körösztvetés kenyérre	16
Sapkaviselet.....	17
Cserebogárszödés	18
Találtam egy ezüstérmét.....	18
Találtam négy ezüstpengőt.....	19
Zsákmadzag, kócmadzag.....	21
Mezítláb március 15-én.....	23
Madárláttá kenyér.....	24
Káromkodás, csúnya beszéd.....	24
Új ruha, új cipő.....	25
Szülém énekelt az udvaron.....	26
Pétró	26
Pénteki böjtök.....	27
Farkaskölyök voltam	28
A KALOT	28
Egyenes lépés	29
Szemműtét.....	30
Tiszavirágzás.....	32
Nótázás	33
Szerenád	33

Szántás lóval	34
Kalapemelés, keresztvetés	36
A szülők tisztelete	37
A föld szeretete	37
Kalászszedés	38
Kutyatartás	39
Kiskacsák	40
Csikónevelés	41
Farsang, nagyböjt	43
Félelem nélküli élet	46
Karácsonyi alma	47
A szegedi piac	48
Kisefakészítés	49
Munkabírás	50
Kullancs	51
A csatornák	52
Gardimamák	53
Az Isten sem egy nap alatt teremtette a világot	54
Aki megáztatta, meg is szárítja	55
Lucernavetés	57
Szombat délután	58
Szombat délután a tanyán	58
A lovak vasárnapja	59
A hivatalokban	60
Tiszta tekintet	60
Kürtszó	61
Válás	62
Lakodalmas cipő	62
Gyüttmönt vagy	64
Szeles Gyula bácsi	65

Kiadta:

Belvedere Meridionale Kft. Szeged
 terjesztes@belvedere.meridionale.hu